

let zák.), a také ne na nároky jiných osob, než osob třetích, tedy zejména ne osob dopravovaných letadlem. Naproti tomu ale povinným zajištěním mají být kryty veškeré náhradní nároky bez rozdílu, zda snad povstaly pro nedbalost nebo dokonce následkem zlého úmyslu odpovědné osoby. Tak je tomu, byla-li k zajištění nároků složena kauce. Jestliže však držitel uzavřel odpovědnostní pojištění, pak nejsou kryty případy, kdy škoda vzešla jeho hrubou nedbalostí nebo zlým úmyslem. Nelze totiž podle § 117 odst. 1 zákona o pojišťovací smlouvě č. 145/1934 Sb. z. a n. uzavřítí odpovědnostní pojištění s klausulí, že pojišťovna bude zavázána plnit i tehdy, způsobil-li pojistník úmyslně a protiprávně skutečnost, za níž odpovídá osobě třetí. — Výsledek je, že pro takové případy náhrada škody zajištěna není a při případném poškození takového druhu jsou poškození na tom hůře, než kdyby byl držitel zajistil jejich náhradní nároky složením kauce. Zde jest právě slabina celého zajištění náhrady škody odpovědnostním pojištěním.

Letecké ručení za náhradu škody způsobené letadlem osobám třetím na zemi tak jak jest upraveno našim leteckým zákonem, na základě principu neomezeného ručení za výsledek spojeného s obligatorním zajištěním náhradních nároků, jest jedním z posledních stupňů vývoje nauky o náhradě škody ze závazků mimosmluvních. Od původního subjektivního ručení římské *Legis Aquiliae* dospělo se k principu opáčnému: ručení za výsledek. Vývoj tento odpovídá plně dnešnímu právnímu nazírání, neboť podnikatel, který těží z provozu moderního podniku svrchovaně složitého, má nésti i jeho riziko, bez ohledu na to, zda mohl škodě zabránit či nikoliv. — Zavedením obligatorního zajištění odpovědnostním pojištěním vnáší se do obligacího práva nový prvek, až dotud neznámý: obligatorní rozdělení vzniklé škody na okruh osob co nejširší. S takovou úpravou náhrady škody, byť i snad vykazovala ještě určité nedostatky, nutno souhlasit, jelikož poškozené osobě třetí poskytuje se takto možnost domoci se náhrady škody bezpečně a bez nákladných procesů; na druhé straně letecký provozovatel může se zabezpečiti proti velkým náhradním nárokům placením poměrně nepatrné pojistné premie.

Systém ručení podle leteckého zákona nedozná změny ani po vstoupení vplatnost nového občanského zákona, neboť podle návrhu super-revisní komise z roku 1931 (čl. VI., č. 17 návrhu uvozoovacího zákona) »zůstávají nedotčena ustanovení o náhradě škody obsažená v zákonech zvláštních«.

JUDr. Josef Fišer, (Praha).

Keynesova obecná teorie.

Známý neortodoxní anglický národohospodář J. M. Keynes převkapil loni hospodářský a politický svět velkým dílem, v němž podává novou konjunkturní teorii. Kniha¹⁾ je určena, jak říká sám v předmluvě, především kolegům národohospodářům. Hlavním jejím předmětem jsou otázky ryze teoretické a teprve v druhé řadě aplikace nové teorie na praxi. Keynes se chce vymaniti z vlivu dosavadních nauk, které pokládá za nesprávné, avšak přesto se jimi zabývá, aby ukázal vlastní, rozdílné stanovisko. A sám přiznává, že hodně změnil v názorech i terminologii,

¹⁾ John Maynard Keynes: *The General Theory of Employment, Interest and Money*, str. 403, Macmillan & co London 1936, cena 5 šil. Nedávno vyšel již i německý překlad: *Allgemeine Theorie der Beschäftigung, des Zinses und des Geldes*, přeložil Fritz Waeger, Verlag, Duncker & Humboldt, München und Leipzig 1936, str. str. 344, cena 160 Kč.

kteřou hájil a uplatňoval ve své knize *A Treatise on Money*, vydané před 6 lety. Výsledky, k nimž dochází jsou významné jak vzhledem k látce samé, tak a snad ještě více, k významu a postavení autorovu v anglické i světové národohospodářské vědě a jeho vlivu na hospodářskou politiku a veřejné mínění vůbec. V následujícím podám stručně hlavní myšlenky nové knihy (Část I.) a pak se pokusím o několik kritických poznámek (Část II.).

I. Práce je rozdělena na 6 knih. 1. Úvod, 2. Definice a ideje, 3. Sklon k spotřebě, 4. Podněty k investování, 5. Peněžité mzdy a ceny, 6. Krátké poznámky, k nimž dala podnět obecná teorie.

Keynes vychází při budování své teorie z kritiky klasické školy národohospodářské, k níž počítá také následovníky Ricarda, J. S. Milla, Marshalla, Edgeworthe a Pigoua. Klade při tom důraz na slovo *obecná* teorie, poněvadž je obecně platná, kdežto ostatní jsou aplikovatelné jen za určitých zvláštních okolností. Základem klasické teorie zaměstnanosti je, že 1. mzda se rovná meznímu produktu práce, to znamená hodnotě, která by byla ztracena, kdyby se zaměstnanost zmenšila o jednu jednotku, 2. užitečnost mzdy za předpokladu, že dané množství práce je zaměstnáno, rovná se mezní strasti (disutility) tohoto množství zaměstnanosti. To znamená, že reální mzda zaměstnané osoby právě stačí (podle hodnocení zaměstnaných samých), aby je udržela v zaměstnání. Keynes rozeznává nezaměstnanost způsobenou hosp. třením (frictional unemployment) dobrovolnou a nedobrovolnou. Ve svých dalších výkladech si všímá pak jen nezaměstnanosti nedobrovolné, pro niž právě klasické postuláty neplatí. Není pravda, že úhrn zaměstnanosti se ustálí na bodě, kde užitečnost mezního produktu práce se vyrovnává s mezní strastí zaměstnanosti (str. 6). Ve skutečnosti málokdy pracuje tolik lidí, kolik by bylo za dané mzdy ochotno. Kdyby skutečně reální mzda byla minimem, pod nějž by nikdo za žádných okolností nebyl ochoten pracovat, pak by nedobrovolná nezaměstnanost nehledíc k »frictional unemployment« neexistovala. Nedobrovolná zaměstnanost pak je zde tehdy, jestliže při nepatrném vzestupu cen životních nákladů jak úhrnná nabídka práce, ochotná při dané mzdě pracovat, tak úhrnná poptávka je větší, než daný objem zaměstnání. Závěry klasické teorie tedy jsou: 1. reální mzda rovná se mezní strasti existující zaměstnanosti, 2. není nedobrovolné nezaměstnanosti strictly sensu, 3. nabídka sama tvoří poptávku, takže úhrnná cena nabídky rovná se úhrnné ceně poptávky při jakékoliv úrovni výroby a zaměstnanosti. Tyto tři závěry spolu souvisí tak, že jeden logicky involvuje druhé dva a každý platí a padá s druhým (str. 22).

Keynes však uvažuje poněkud jinak. Když roste zaměstnanost, roste úhrnný reálný důchod a tím také spotřeba, avšak ne úměrně. Proto je třeba dostatečné investiční činnosti, aby pohltila rozdíl v neúměrnosti. Obecnou teorii zaměstnanosti pak podává v následujících zásadách, které sám prohlašuje za její esenci. 1. Za daného stavu techniky, přír. bohatství a výr. nákladů, závisí důchod (peněžítý i reální) na objemu zaměstnanosti. 2. Vztah mezi úhrnným důchodem a tím, co z něj připadá na spotřebu závisí na psychologických vlastnostech hospodářství, které nazývá *sklon k spotřebě* (propensity to consume). 3. Zaměstnanost závisí na *efektivní poptávce*, to je úhrnu toho, co hospodářství vydá na spotřebu a na investice. 4. Efektivní poptávka závisí na zaměstnanosti. Skládá se z výdajů spotřebních a investičních. Výdaje spotřební závisejí na *sklonu k spotřebě* a na zaměstnanosti. Závisejí proto výdaje investiční na rozdíl dvou funkčních hodnot a sice zaměstnanosti a sklonu k spotřebě. 5. Objem zaměstnanosti za rovnováhy závisí na funkci celkové ceny výroby, která může vyvolat její nabídku (aggregate supply function), na sklonu k spotřebě a objemu investic. 6. úhrn zaměstnanosti nesmí překročit hodnotu, která by zmenšila reálnou mzdu pod úroveň mezní strasti práce.

Vzroste-li zaměstnanost vzrůstou spotřební výdaje, avšak neúměrně vzrůstá efektivní poptávka. Není-li změny ve sklonu k spotřebě, není větší zaměstnanost možná bez současného vzrůstu investiční činnosti.

V druhé knize: Definice a ideje, Keynes odmítá pojmy »národní divdenda«, »zásoba reálného kapitálu« a »obecná hladina cenová« jako ryze teoretické hádanky, které jsou nejen nepřesné, ale i zbytečné (str. 40) a uznává dvě fundamentální jednotky kvantitě a sice peněz a zaměstnání. Jednotka práce (labour-unit) je hodina obvyklé práce a jednotka mzdy (wage-unit) je peněžní mzda za jednotku práce. Zhodnocuje pak velký význam expektace jako determinanty výroby a zaměstnanosti. Poněvadž podnikatel má zájem na nejvyšším důchodu, má tento také vliv na zaměstnanost. Podnikatelův důchod je to oč převyšuje trhová hodnota hotového výrobku v určité periodě výrobní náklady (str. 53). Šetření je to, oč převyšuje důchod vydání na spotřebu. Úspory se nemohou lišit od kapitálového přírůstku, jemuž se říká investice. Rozhodnutí konsuomovat, nebo nekonsuomovat závisí na individuu a tudíž stejně investice. Tak sklon ke spotřebě má své místo také jako sklon k šetření. Keynes odmítá pojem »nucených úspor« poněvadž platí jen v době plné zaměstnanosti. Jinak i změny v množství peněz a bankovní úvěry způsobí vzešup důchodu i reálného obsahu v poměru k investicím, neboť způsobí, že výroba stoupne a stejně hodnota mezního produktu a mzdová jednotka v penězích (str. 83). Tak starý názor, že šetření vždy v sobě zahrnuje investice je zdravější, než že mohou býti úspory bez investic, nebo investování bez »pravých« (genuině) úspor. Je absolutně nemožné pro hospodářství jako celek, aby ušetřilo méně, než jsou běžné investice.

V třetí knize: Sklon k spotřebě definuje Keynes tento pojem jako funkcionální vztah mezi danou hladinou důchodovou vyjádřenou v mzdových jednotkách a vydáním na spotřebu. Sklon k spotřebě závisí jednak na činitelech subjektivních, poměrně neměnných, a proto s nimi počítáme jako s danými, jednak objektivních jako změna v mzdové jednotce, v rozdílu mezi důchodem a čistým důchodem, náhodné změny v kapitálových hodnotách, neodpočítané při kalkulaci čistého důchodu, změny v míře diskontování času, ve fiskální politice.

Spotřeba nestoupá úměrně se vzrůstem důchodů, poněvadž životní standard není tak pružný a tak se zvětšuje mezera mezi důchodem a spotřebou, která musí být vyplněna, nemá-li býti nezaměstnanost. Zaměstnanost může, ovšem předpokládajíc nezměněný sklon k spotřebě, růsti pari passu jen rostou-li investice (Str. 98). Zaměstnanost je funkce očekávané spotřeby a investování. Nesmírný význam mají změny v úrokové míře, avšak v opačném směru, než se obvykle vykládá. Vyšší úrok sníží investiční činnost, klesne zaměstnanost, důchody, spotřeba i úspory. Úspory by stouply jen, kdyby důchody zůstaly nedotčeny (str. 111). Důchody však klesnou vždy stoupne-li úrok vzhledem k mezní výkonnosti kapitálu (marginal efficiency of capital). Vzrůst zaměstnanosti přivoděný investiční činností musí nutně oživit průmysl spotřební a tak zvětšiti celkovou zaměstnanost, která je násobkem zaměstnanosti primární (primary employment) vyvolané investováním samým. Investiční násobitel (investment multiplier) je pak číslo, které nám říká, kolikrát vzroste úhrn důchodu, vzroste-li úhrn investic (str. 115) a je tím větší, čím je větší mezní sklon k spotřebě (marginal propensity to consume). Keynes pak vášnivě doporučuje investiční činnost, třebaš i marnotratnou jako lék proti nezaměstnanosti »Stavění pyramid, zemětřesení anebo i války mohou přispěti k zvýšení blahobytu, stojí-li výchova státníků podle principů klasické národohospodářské teorie v cestě lepšímu« (str. 129).

Čtvrtá kniha je nadešlá: Podnět k investování. Základní význam pro investiční činnost má t. zv. mezní výkonnost kapitálu, která je dána poměrem budoucích výnosů kapitálové jednotky k ceně způsobilé vyvolati její nabídku (supply price). Rovná se diskontu, který by vyrovnal

přítomnou hodnotu budoucích výnosů s nabídkovou cenou (str. 135). Bude tím větší, čím větší budou očekávané výnosy a čím nižší nabídková cena. Na hodnocení budoucích výnosů má vliv stav dlouhodobého očekávání (state of long-term expectation) a stav důvěry (state of confidence). Stav dlouhodobého očekávání závisí na budoucích změnách v typu a množství kapitálových jednotek, ve vkusu konsumentů, v poptávce po dobu života investice a v peněžní mzdové jednotce. Keynes si však hodně všímá též lidské psychologické stránky a přiznává, že velká část naší pozitivní aktivity závisí na spontánním optimismu. Žádné rozhodnutí nespočívá na přísné matematické expektaci, poněvadž není base pro její výpočet (str. 163). Ve skutečnosti je investování spekulativního rázu. Hodnota investice nezávisí na tom jakou má cenu pro kupujícího, nýbrž na tom jak ji ocení trh pod vlivem masové psychologie. Investiční trhy jsou organizovány s hlediska t. zv. likvidity, avšak pro hospodářství jako celek likvidita neexistuje. A proto není žádná ze zásad ortodoxních financí antisociálnější, než fetiš likvidity (str. 155).

Kdežto mezní výkonnost kapitálu rozhoduje o poptávce volných prostředků pro nové investice, je rozhodná úroková míra pro jejich nabídku. Množství úspor závisí na velikosti důchodů a sklonu k spotřebě. Způsob jejich uchování určuje stupeň touhy po likviditě (liquidity preference), Ta závisí na potřebě peněz k běžným obchodům (transactions-motive), na jistotě, že bude dost peněz pro budoucí potřeby (precontionary-motive) a na spekulativním motivu. Není pravda, že úrok je odměna za šetření, nebo čekání, nýbrž za vzdání se likvidity (za nethesaurování) (str. 167). Thesaurace (hoarding) se rovná množství hotových peněz po odečtení toho, co je třeba k uspokojení potřeby k běžným obchodům (transactions-motive). Klasickou teorií úrokové míry učící, že běžná úroková míra leží na bodu, kde křivka poptávky po kapitálu odpovídající různým úrokovým mírám, se protíná s křivkou úspor, nehledíc k danému důchodu, Keynes odmítá, poněvadž změnou kterékoliv křivky se změní především důchod. Šetření a investování je determinováno systémem a nejsou jeho determinanty. Determinanty jsou sklon k spotřebě, mezní výkonnost kapitálu a úroková míra (str. 184). Efektivní kontrolu úrokové míry může prováděti monetární vrchnost svou peněžní a úvěrovou politikou. Ztratí ji dává-li se přednost hotovosti před dluhem s nízkým výnosem. Zatím takový případ nenastal.

Akt individuální úspory znamená zmenšení poptávky, které se nepřenáší samočinně do tvorby kapitálových statků, poněvadž vlastník majetku netouží po kapitálu jako takovém, nýbrž má zájem jen na očekávaném výnosu, který nemůže být nižší, než běžná úroková míra závisící na sklonu k likviditě a nikoliv na touze mít majetek (str. 213). Stoupne-li kapitálová výzbroj tak, že mezní výkonnost klesne na nulu, půjde vývoj zpět, dokud hospodářství tak neschudne, že úspory klesnou na nulu, nebo že šetření jedněch bude vyrovnáno negativním šetřením jiných. To všechno za předpokladu, že sklon k spotřebě a míra investování nejsou rozvázně kontrolovány v zájmu sociálním a ponechány vlivům *laissez faire* (str. 219).

Úrok není zjev ryze peněžní, nýbrž je myslitelný také u jiných statků, kde jsme ochotni platit likviditní premii. Ta je právě u peněz podstatná a v tom je rozdíl od ostatních statků. Kromě toho mají nulovou pružnost tvoření a nahraditelnosti a jsou žádoucnější než jiné statky. V historii hrála podobnou úlohu jako peníze půda, která měla vysokou likviditní premii, nízkou pružnost výroby a substitute. Tak příčinou toho, že lidstvo po tisících let šetření je chudé byla dříve vysoká likviditní premie půdy a nyní peněz (str. 242).

V knize páté: Peněžité mzdy a ceny, Keynes odmítá obecný výklad, že snížení mezd může být stimulem pro zvýšení výroby, poněvadž vzroste

poptávka. Podle jeho analýsy objem zaměstnanosti nutně souvisí s objemem efektivní poptávky měřené ve mzdových jednotkách a zahrnující očekávanou spotřebu i investiční činnost. A ta se nemůže změnit bez změny sklonu k spotřebě, úhrnné mezní výkonnosti kapitálu a úrokové míry. Politika proměnlivých mezd není s to udržetí stav plné zaměstnanosti a vede k ohrožení důvěry tak nutné pro zdárný hospodářský vývoj. Přivodila by nestálost cen, což by znemožnilo obchodní kalkulaci.

Zaměstnanost závisí nejen na objemu efektivní poptávky, nýbrž také na její distribuci mezi jednotlivé průmysly. Je-li její směr dirigován k výrobě s větší pružností zaměstnanosti, bude zaměstnanost větší a naopak. Statky spotřební mají v tomto smyslu nejdelší výrobní periodu, neboť tvoří v každém výrobním procesu poslední stupeň. Tak vzejde-li první impuls vzrůstu efektivní poptávky od spotřebních statků, bude počáteční pružnost zaměstnanosti menší, nadme více důchody podnikatelů, než námezdníků, což je nepříznivé pro spotřebu poněvadž předpokládá se větší u podnikatelů, než u námezdníků (str. 287).

Za předpokladu, že odměny všech výrobních činitelů se mění v témž poměru jako mzdová jednotka, že všechny nezaměstnané prostředky jsou stejnorodé a navzájem zastupitelné ve své žádané výrobní výkonnosti a výrobní činitelé jsou spokojeni s touž peněžní mzdou, vzrůst množství peněz nebude mít účinků na ceny dokud trvá nezaměstnanost a zaměstnanost bude růsti ve stejném poměru jako efektivní poptávka přivoděná zvětšením množství peněz. Po dosažení plné zaměstnanosti budou mzdové jednotky a ceny růst ve stejném poměru jako efektivní poptávka. Z toho Keynes podává svou kvantitní teorii peněz: Dokud je nezaměstnanost, zaměstnanost se bude měnit ve stejném poměru jako množství peněz; po dosažení plné zaměstnanosti, ceny se budou měnit ve stejném poměru jako množství peněz (str. 296).

Keynes sám uvádí možné komplikace plynoucí jednak z toho, že shora uvedené předpoklady nejsou ve skutečnosti dány, jednak ze zvláštních neočekávaných vlivů a soudí, že pravděpodobně každé rozmnožení peněz, pokud roste efektivní poptávka, se vyčerpá částečně ve vzrůstu jednotky výr. nákladů, částečně ve vzrůstu výroby. Nesprávný názor, že každé rozmnožení peněz je inflační, spočívá na klasické teorii, že vždy snížení reálných odměn výrobních činitelů povede k zkrácení jejich nabídky (str. 304).

V závěrečné knize svého díla soudí Keynes, že cyklický pohyb hospodářství je způsoben především cyklickými změnami v mezní výkonnosti kapitálu způsobeným měnivou psychologií obchodu. Krise je na prvním místě náhlé smrštění mezní výkonnosti kapitálu. Keynes se proto dívá sympaticky na regulativní zásahy veřejné ruky a pokládá je dokonce v zájmu pokroku za nutné. Odmítá však výtky socialismu a je pro udržení individualistického řádu. Tím spíše, že je přesvědčen, že s klesající výkonností kapitálu půjde pokles úroku a přivodí smrt rentiera. Na rentierskou fási kapitalismu se dívá jako na přechodné období, které zmizí, jakmile vykoná svou práci.

Sympaticky posuzuje názory merkantilistů, jichž realismu dává intelektuálně přednost před zmateným myšlením současných obhájců zlatého standardu a *laisser-faire* v mezinárodních úvěrech. Uznává správný základ učení německého reformátora Silvio Gessela o penězích s ubývající hodnotou a věří, že budoucnost se bude od něho spíše učit, než od Marxe. Rozlišil správně úrok a mezní výkonnost kapitálu, ale jinak je jeho učení nepraktické. (Dokončení.)

Dr. František Stránecký (Praha).